

УДК 378:37.03:63: 811.11

Руслан Кравець,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця, Україна)

СУТНІСТЬ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розкрито сутність поняття внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови. Вивчено рівень розробленості цього питання у роботах вітчизняних і зарубіжних науковців. Здійснено компаративний аналіз різноманітних підходів до трактування внутрішньої мотивації. Обґрунтовано важливість внутрішньої мотивації у полікультурній освіті студентів аграрних ВНЗ. Досліджено взаємозв'язок між пізнавальною успішністю і мотивацією. Охарактеризовано самодетермінацію з точки зору теорії мотивації.

Ключові слова: мотивація, пізнавальна успішність, самодетермінація, полікультурна компетентність, розумова робота, аграрна галузь.

В статье раскрыта сущность понятия внутренней мотивации познавательной деятельности будущих специалистов аграрной отрасли в контексте формирования поликультурной компетентности на занятиях иностранного языка. Изучен уровень разработанности этого вопроса в работах отечественных и зарубежных ученых. Осуществлен компаративный анализ разнообразных подходов к трактовке внутренней мотивации. Обоснована важность внутренней мотивации в поликультурном образовании студентов аграрных вузов. Исследована взаимосвязь между познавательной успешностью и мотивацией. Охарактеризована самодетерминация с точки зрения теории мотивации.

Ключевые слова: мотивация, познавательная успешность, самодетерминация, поликультурная компетентность, умственная работа, аграрная отрасль.

Modern multicultural society arises new demands for professional training of future agrarians. Nowadays abilities to think critically, to build constructive interaction with foreign colleagues, to find understanding with ethnophors during foreign internship are required from graduates of the agrarian university. In addition, the author emphasizes on function effectively in quickly changeable

reality, to master a foreign language fluently as a means of cross-cultural communication, to demonstrate tolerant attitude toward a foreign culture in the conditions of euro integration and globalization. As a result, humanizing and democratization of the pedagogical process have acquired actualization in the system of higher agrarian education. It orientates teachers at abandoning an authoritarian style of educational activity organization and putting new didactics mechanisms of increasing intrinsic motivation of future agrarians' cognitive activity into practice of higher educational institutions in the context of forming the multicultural competence at foreign language classes.

Students with the high level of the motivational-value component demonstrate excellent capacity to self-education. They admire an educational-productive process, are pleased with the work, they permanently strive for effectiveness, professional increase and effective interaction with others. Intrinsic motivation assists in enlarging the background knowledge, necessary for perceiving other cultures; eliminating semantic and socio-cultural misunderstandings; stimulates critical thinking's work of the students-agrarians; activates their interest in national customs, traditions, ceremonies, cultural values.

In the article, the essence of the notion intrinsic motivation of future agrarians' cognitive activity is revealed. In the context of forming, the multicultural competence on foreign language classes is exposed. The level of this question's elaboration has been studied in works of native and foreign scientists. The comparative analysis of various approaches to interpretation of intrinsic motivation is carried out and the author's vision is presented. The importance of intrinsic motivation in future agrarians' multicultural education is proved. The correlation between cognitive success and intrinsic motivation is investigated. Intrinsic and extrinsic motivation are delimited. Self-determination has been described from the viewpoint of the theory of motivation. The characteristic of high-developed intrinsic motivation are determined.

Key words: motive, motivation, motivated behavior, cognitive success, self-determination, multicultural competence, mental work, agrarian branch.

Постановка проблеми. Сучасне полікультурне суспільство висуває нові запити до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. Нині від випускника аграрного університету вимагаються вміння мислити критично, вибудовувати конструктивну взаємодію з іноземними колегами, знаходити порозуміння з етнофорами під час закордонного стажування, ефективно функціонувати у швидко змінюваній реальності, вільно володіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, демонструвати толерантне ставлення до інокультури в умовах євроінтеграції та глобалізації. Як наслідок, у системі вищої аграрної освіти набувають актуалізації гуманізація і демократизація педагогічного процесу, які орієнтують викладачів на відмову від авторитарного стилю організації навчальної діяльності й запровадження у практику ВНЗ нових дидактичних механізмів підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності

майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню мотиваційної сфери особистості присвятили низку праць (Б. Ананьєв, С. Занюк, Є. Ільїн, В. Климчук, С. Колісник, О. Леонтєв, А. Маркова, Т. Матіс, В. Мільман, О. Орлов, С. Рубінштейн, О. Сидоренко, В. Чірков) та зарубіжні (А. Бандура, Т. Вайлд, Л. Декерс, Е. Дісі, М. Енцель, А. Маслоу, Дж. Нікс, Х. Хекхаузен) науковці. Вони наголошують на вагомій ролі мотивації у скеруванні людської діяльності в певне русло, оскільки лише високомотивовані студенти здатні проявляти помітні вольові зусилля у навчальній діяльності та досягати значних результатів [3, с. 31]. Однак, не зважаючи на наявні розробки з цього питання, **до невирішених раніше частин цієї проблеми, котрим присвячується означена стаття, відноситься** сутність поняття внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови.

Мета статті полягає у розкритті сутності внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Мотивацію часто розглядають як енергетичний момент, що надає силу, інтенсивність діяльності. У мотиві, як правило, вбачають причину інтенсивності. Однак П. Гальперін доводить, що такий погляд на мотивацію, який започаткував Жан Піаже, не вносить ясності в розуміння цього поняття, оскільки в мотивації дає про себе знати не тільки енергетичний момент, але й орієнтувальний, який спрямовує, виокремлює у предметі дії і в самій дії те, що є вагомим для особистості. Саме це, на його думку, значно впливає на вибір засобів для виконання дії, стійкість дії та багато іншого. Науковець цілком слушно наголошує на важливості поділу мотивів на зовнішні та внутрішні. Залежно від того, які мотиви превалюють, змінюється продуктивність та інтенсивність навчального процесу [1, с. 195–197].

Успішність формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови також залежить від мотивів. Адже мотив – це те, заради чого виконують діяльність, він надає сенс тому, що робить людина. До пізнавальної діяльності студентів заохочують дві групи мотивів: внутрішні (бурління задумів, інтуїтивних прагнень, жага самореалізації) та зовнішні (особисті обов'язки або зобов'язання перед кимось) [4, с. 69]. Мотивація, відповідно, виступає сукупністю певних мотивів, комплексу факторів, які спрямовують поведінку особистості [5, с. 134]. Класифікація мотивації на зовнішню і внутрішню ґрунтується на концепції дії зовнішніх причин через внутрішні умови С. Рубінштейна [8] і теорії самодетермінації Е. Дісі та Р. Раяна [9].

На думку С. Рубінштейна, зовнішні причини завжди діють через внутрішні умови, а внутрішній стан людини детермінує спосіб впливу

зовнішніх причин на суб'єкт діяльності. Система ставлень особистості до конкретної життєвої ситуації визначає успішність виконання діяльності. Ця система виступає опосередкованими внутрішніми умовами, через які характеристики діяльності впливають на мотивацію [8, с. 443].

Е. Дісі та Р. Раян у своїй теорії мотивації вводять термін «самодетермінація», зміст якого розкривається в усвідомленні й відчутті особистістю можливості вибору, здатності до високого рівня самостійності та самовираження. Самодетермінація можлива лише тоді, коли виникає внутрішня мотивація. Рівень самодетермінації підвищується і розвивається у випадку задоволення головних психологічних потреб в компетентності, автономності й значущих стосунках. Якщо ці потреби не задовольняються, то рівень самодетермінації падає, мотивація стає зовнішньою, особистість не усвідомлює своєї компетентності, відчуває себе контрольованою, не має значущих стосунків з іншими.

Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі здійснюється під час навчально-виховної діяльності, зокрема на заняттях іноземної мови. У межах цієї діяльності відбувається перехід від орієнтації на цінності груп вищого рівня до орієнтації на власні. Ключову роль у цьому процесі відіграє внутрішня мотивація. Вона забезпечує потреби особистості в компетентності, самодетермінованості та міжособистісних стосунках. Задовольняючи ці потреби, людина здобуває визнання з боку оточення. Отже, для нас є близькою позиція Е. Дісі та Р. Раян [9, с. 234–237].

Л. Колесніченко розглядає мотивацію як увесь комплекс факторів, які спонукають і спрямовують поведінку особистості. Науковець класифікує цей комплекс факторів на дві групи: індивідуальну систему мотивів людини та систему дій з активізації мотивів інших людей. Виокремлені групи мотивів автор ділить на дві підгрупи: усвідомлені та неусвідомлені мотиви. Вона вказує на те, що інколи досить важко не те, що дати пояснення поведінки студентів, але й часом свою власну, адже поведінку може спонукати не один, а група мотивів [5, с. 134–135].

Мотивація майбутніх фахівців аграрної галузі дає про себе знати у педагогічному процесі. Вона пов'язана з цілою низкою особистих спонукань: потреб, цілей, мотивів, інтересів, установок, які обумовлюють прояв пізнавальної активності й прагнення студентів брати участь в соціокультурному житті університету. Пізнавальна успішність – це повсякденна праця, щоденна оцінка навчальних досягнень, а також якість і способи розумової роботи (активність, напруженість, темпи, тривалість, систематичність, співвідношення орієнтувальних і виконавських дій). Відомо, що одні швидко і легко досягають високих результатів у пізнавальній діяльності, а інші – повільно, а деякі зовсім не можуть до них наблизитись. Це можна пояснити індивідуальними характеристиками особистості, її психологічним станом під час навчально-пізнавальної діяльності. Зазвичай на перше місце виходять такі властивості психічного

розвитку людини, як її здатність до навчання або виховуваність, під якими розуміють набути під впливом освіти, навчання і виховання внутрішню готовність до різних психологічних перебудов і перетворень відповідно до нових програм подальшого навчання і виховання [2, с. 686]. Таким чином, у контексті нашого дослідження навчання і виховання стають головними факторами становлення полікультурної особистості майбутнього фахівця аграрної галузі і формування його як суб'єкта пізнавальної діяльності на заняттях іноземної мови.

Внутрішня мотивація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови пов'язана з процедурою набуття знань, а також із психічними процесами, які відбуваються у свідомості людини. Внутрішня мотивація постає як прагнення здійснювати діяльність заради неї самої. Мотивована поведінка – це завжди результат усвідомленого або неусвідомленого вибору, а не механічний наслідок підштовхування до дії зовнішнім стимулом.

Сутність внутрішньої мотивації у процесі формування полікультурної компетентності пов'язана із усвідомленням майбутніми аграрниками ціннісних аспектів сільськогосподарської діяльності під час підготовки у ВНЗ і проходження закордонного стажування, значущості професійного розвитку й самовдосконалення, з утвердженням позитивного ставлення до підвищення показників власної фахової майстерності, виробленням нових знань, умінь і навичок, самостійністю, непоборним бажанням до самореалізації та самоствердження. Студенти із високим рівнем мотиваційно-ціннісного компонента демонструють відмінну здатність до самоосвіти. Вони захоплюються навчально-виробничим процесом, виражають задоволення роботою, перманентно прагнуть результативності, професійного зростання та ефективної взаємодії з іншими. Внутрішня мотивація сприяє розширенню фонових знань, необхідних для сприйняття інших культур; елімінації смислових та соціокультурних непорозумінь; стимулює роботу критичного мислення студентів; активізує їхній інтерес до національних звичаїв, традицій, обрядів, культурних цінностей [6, с. 83].

Студенти із внутрішньою мотивацією демонструють інтелектуальну ініціативу та бажання вчитися на стійкому рівні. Однак, якщо внутрішня мотивація у майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови ще не достатньо сформована або відсутня, тоді викладачу необхідно організувати педагогічний процес так, щоб викликати інтерес до навчання. Велика роль тут відводиться навчальному матеріалу, який має включати в себе такі завдання, які пробудять думки студентів і спрямують їх на пошук нових шляхів розв'язання поставлених завдань. Завдання повинні бути не занадто важкі, але водночас не надмірно спрощені, адже це може негативно позначитись на якості опанування навчальним матеріалом і спричинити втрату зацікавленості дисципліною. Тобто, для формування внутрішньої мотивації слід підбирати завдання і навчальний матеріал із рівнем складності вищим за середній [7, с. 70].

Висновки. Підтвердженням важливості розвитку внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності у рамках професійної підготовки на заняттях іноземної мови слугують їхні освітні результати, виходячи з яких, можна побачити особливості ставлення до певних предметів студентів із високими та незадовільними знаннями. Аналізуючи вищевикладене, напрошується висновок, що пізнавальна діяльність сильних студентів відбувається на більш високому позитивному мотиваційному фоні, що впливає на особливості навчально-виховної діяльності та її результати. Тому як один із шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі ми вбачаємо у підвищенні внутрішньої мотивації їхньої пізнавальної діяльності в контексті формування полікультурної компетентності. Коли ми говоримо про формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови, то потрібно пам'ятати, що вони знаходяться у періоді ранньої дорослості, на «критичній точці», де вони здатні самостійно приймати рішення – продовжувати вдосконалювати свій культурно-ціннісний потенціал і переходити на вищі щаблі мотиваційно-ціннісного розвитку, чи залишатися на здобутому рівні.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці спецкурсу з формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови з опорою на інтерактивні методи навчання задля забезпечення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності.

Література

1. Гальперин П. Лекции по психологии / Гальперин П. – М. : Книжный дом «Университет» ; Высшая школа, 2002. – 400 с.
2. Герасимчик Л. Формирование мотивации и познавательной активности школьников – один из факторов повышения учебной успешности / Л. Герасимчик // Молодой учёный. – 2014. – № 6 (65). – С. 686–687.
3. Занюк С. Мотиваційний тренінг формування мотивації учбової діяльності у студентів та старшокласників / С. Занюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 8. – С. 31–42.
4. Китаев-Смык Л. Факторы напряженности творческого процесса / Л. Китаев-Смык // Вопросы психологии. – 2007. – № 3. – С. 69–82.
5. Колесніченко Л. Мотивація навчання / Л. Колесніченко // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 134–153.
6. Кравець Р. Структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі / Р. Кравець // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2013. – Випуск 1–2. – С. 80–86.
7. Кравець Р. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови : [монографія] / Кравець Р. – Вінниця : ФОП Рогальська І., 2012. – 288 с.

8. Рубинштейн С. Основы общей психологии / Рубинштейн С. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
9. Deci E. The «What» and «Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior / E. Deci, R. Ryan // Psychological Inquiry. – 2000. – V. 11. – № 4. – P. 227–268.

References

1. Gal'perin P. Lekcii po psihologii / Gal'perin P. – M. : Knizhnyj dom «Universitet» ; Vysshaja shkola, 2002. – 400 s.
2. Gerasimchik L. Formirovanie motivacii i poznavatel'noj aktivnosti shkol'nikov – odin iz faktorov povyshenija uchebnoj uspešnosti / L. Gerasimchik // Molodoj uchjonyj. – 2014. – № 6 (65). – S. 686–687.
3. Zaniuk S. Motyvatsiinyi treninh formuvannia motyvatsii uchbovoi diialnosti u studentiv ta starshoklasnykiv / S. Zaniuk // Praktychna psykhohihiia ta sotsialna robota. – 2002. – № 8. – S. 31–42.
4. Kitaev-Smyk L. Faktory naprjazhennosti tvorcheskogo processa / L. Kitaev-Smyk // Voprosy psihologii. – 2007. – № 3. – S. 69–82.
5. Kolesnichenko L. Motyvatsiia navchannia / L. Kolesnichenko // Psykhologo-pedahohichni aspekty realizatsii suchasnykh metodiv navchannia u vyshchii shkoli. – K. : KNEU, 2007. – S. 134–153.
6. Kravets R. Strukturni komponenty polikulturnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi / R. Kravets // Neperervna profesiina osvita : teoriia i praktyka. – 2013. – Vypusk 1–2. – S. 80–86.
7. Kravets R. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchoho myslennia maibutnykh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi na zaniattiakh z inozemnoi movy : monohrafiia / Kravets R. – Vinnytsia : FOP Rohalska I., 2012. – 288 s.
8. Rubinshtejn S. Osnovy obshhej psihologii / Rubinshtejn S. – SPb. : Piter, 2002. – 720 s.
9. Deci E. The «What» and «Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior / E. Deci, R. Ryan // Psychological Inquiry. – 2000. – V. 11. – № 4. – P. 227–268.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук,
доцентом кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Калюжскою Наталією Сергіївною*

Стаття надійшла до редакції 26 грудня 2016 року